

УДК 792.8+793.3

О.Г. Кравчук

Міжнародний Слов'янський університет. Харків

Рецензенти: кандидат мистецтвознавства, доцент Т.О. Швачко;

кандидат мистецтвознавства, доцент О.О. Рубаха

ДУХОВНИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПОТЕНЦІАЛ АРГЕНТИНСЬКОГО ТАНГО

Розкривається проблема художнього вираження загальнолюдських цінностей, глибинних смислів кохання в аргентинському танго як історично сформованому жанрі хореографічного мистецтва.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, аргентинське танго, загальнолюдські цінності, тема кохання.

Раскрывается проблема художественного выражения общечеловеческих ценностей, глубоких смыслов любви в аргентинском танго как исторически сформированном жанре хореографического искусства.

Ключевые слова: хореографическое искусство, аргентинское танго, общечеловеческие ценности, тема любви.

O.H. Kravchuk, candidate of pedagogical sciences, professor

SPIRITUAL AND ARTISTIC POTENTIAL ARGENTINE TANGO

Civilization human development depends on a person under the global transformation retains its spiritual component. Today the crisis in interpersonal values in art actualizes the problem of expression of human values. The high spiritual and artistic potential of Argentine tango in terms of human values, in particular, various meanings of love, bright unaochnyuyetsya in historical and cultural context.

The historical formation of the Argentine tango is associated with the process of forming shaped field in which the change occurred gradually dominant in the sense of love (physical, metaphysical, syncretic aspects). The dominance of certain aspects within the meaning of love causes the effect on value orientation of the individual.

The dominant feature of early tango was hidden eroticism with barely veiled sexual subtext. With the spread in immigrant areas of dance filled with bitterness, disappointment and pain of broken love hopes. In the first decade of the XX century. Tango lost its defiantly sexual subtext, has become tighter form, has become a phenomenon of aesthetic, styleutvoryuyuche (club style and stage tango). Modern Tango is colorful emotional score, which does not allow any fryvolnosti, eccentricity (in dress, appearance), any unnecessary movement, not connected with the general idea of dance. Trends activation process of spiritual rehabilitation of human emotions, including love of contemporary art and will require deep and thorough study.

В сучасному суспільстві відбуваються значні зміни, пов'язані з науково-технічним прогресом, глобалізаційними та соціальними процесами. Цивілізаційний розвиток людства залежить не лише від інформаційного прориву у всіх сферах життєдіяльності, але й від того, як людина у цих умовах постійних трансформацій зберігає свою духовну складову. Сьогодні криза в сфері міжособистісних цінностей (культ споживання, вільне та віртуальне кохання, гендерний лібералізм, бездуховність і нівелювання культури, «атомізація» особистості в суспільстві та ін.) гостро актуалізує в мистецтві проблему вираження загальнолюдських цінностей, які виявляють в людині здатність переходу зі стану «буття для себе» до стану «буття для себе та для Іншого». Високий духовний та художній потенціал аргентинського танго у вираженні людських цінностей, зокрема, глибинних смислів кохання, яскраво унаочнюється в історико-культурному контексті.

Аргентинське танго - одна з найбільш яскравих складових традиційної культури Південної Америки, але разом з тим танець має заслужений міжнародний статус: 11 грудня відзначається Міжнародний день танго, з 22 грудня 2003 року функціонує експозиція Всесвітнього музею танго в Буенос-Айресі, з'явилася спеціальна короткохвильова радіостанція «Танго» і телевізійне шоу «Тодо Танго», у сучасній Європі існує декілька центрів аргентинського танго: Франція, Німеччина, Нідерланди, Великобританія [5, с.2]. В 2009р. аргентинське танго увійшло до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО за ухвалою комітету експертів, які зазначили, що танго повністю відповідає всім вимогам для занесення в даний список, зокрема: передається від покоління до покоління, постійно виконується аматорськими і професійними танцювальними колективами, забезпечує взаємодію танцюристів з природою та історією, розвиває пошану до культурної різноманітності і творчості, зберігає та транслює загальнолюдські цінності. За визначенням ЮНЕСКО, ключову роль в збереженні і розвитку культури танго належить мегаполісам Буенос-Айресу і Монтевідео [1, с.1]. Аналіз проведення щорічного Міжнародного фестивалю танго в Буенос-Айресі свідчить, що з кожним роком збільшується кількість заявлених на участь в ньому танцювальних пар з багатьох країн світу, а також постійно збільшується частка молоді у віковому складі глядачів [7, с.1].

Молодь всього світу все активніше відкриває в танці глибину справжніх людських почуттів і цінностей.

Відмічені тенденції визначили наш інтерес до ціннісного потенціалу танго, вираження в ньому вічних людських почуттів, прояву невичерпної теми кохання з боку вітчизняних хореографів (наприклад, хореографічний спектакль «Аргентинське танго» в Севастопольському академічному театрі танцю, 2000 р.). Сьогодні, долаючи кризу міжособистісних цінностей, з'явилися нові тенденції у трактовці теми кохання в сфері художніх образів аргентинського танго хореографами з Аргентини, країн Західної Європи, України і Росії, які мають бути своєчасно виявлені, вивчені, освоєні і впроваджені в художню практику.

Мета статті - дослідити історико-культурні передумови і художню практику формування різноманітних смислів кохання в образній сфері аргентинського танго.

Завдання роботи: прослідкувати зв'язок формування образної сфери аргентинського танго з феноменом кохання в історії культури.

Питанням взаємозв'язку феномену кохання та історії культури присвячені дослідження Д. фон Гільдебранда, Г. Маркузе, В.М. Розіна, П. Сорокіна, М. Фуко, В.П. Шестакова та ін. Найважливішим висновком є розуміння кохання як універсалії культури, характеристики якої розглядаються в контексті структурно-функціонального аналізу основних форм духовної культури, зокрема, мистецтва. Мистецтво використовує кохання в художніх образах як найбільш сильне емоційне переживання людини, яке здатне впливати на її світовідчуття, відношення до життя та ін., включаючи в себе «фізичну» та «метафізичну» складові почуття. О.А. Отрадна зазначає, що кохання, тобто реалізація фізичного та метафізичного, духовного тяжіння однієї індивідуальності до іншої, трансценденція особистості за межі власної екзистенції в сферу Іншого виступає можливістю формування вищих цінностей, які складають квінтесенцію культури [11, с.13].

Історичне становлення аргентинського танго визначально пов'язане з процесом формування його образної сфери, в якій поступово відбулася зміна домінант в розумінні кохання (фізичний, метафізичний, синкретичний аспекти). Домінування окремих аспектів в розумінні кохання детерміновано культурно-історичним процесом та спричиняє вплив на ціннісні орієнтири особистості.

Етимологія слова «танго» ще остаточно не визначена. За твердженням дослідника А.Ф. Кофмана головним є те, що танго як пісенно-танцювальний жанр формується в передмісті Буенос-Айреса в 80-х роках XIX ст.: «Передмістя - поняття не стільки географічне, скільки якісне: ще не місто, але вже не село - це відноситься і до побуту, і до культури, і до свідомості населення; а для буенос-айреського передмістя була характерна ще одна особливість - його космополітичність» [8, с.220]. Тут емігранти асимілювалися з представниками аргентинського «дна», включаючи відомих *compadritos* - сутенерів і інших дрібних злочинців, героїв місцевих легенд [6, с.1]. В 1880-1895рр. вся ця строката публіка починає відчувати себе єдиним народом. Відбувається культурно обумовлена образна кристалізація почуттів нової спільноти, яка відзначається наявністю специфічних смислів та протиріч, логічно поєднує природне і соціальне, об'єктивне і суб'єктивне, тілесне і духовне, егоцентричне і альтруїстичне. Різні культурні цінності поєднувалися в новому хореографічному жанрі - танго. В танці нещасного кохання і туги за покинутою батьківщиною, в танго пристрасті і самоти зливалися воєдино запальні африканські ритми тангано, відверта аргентинська мілонга, поривчаста гаванська хабанера, виразне іспанське фламенко, ритуальні танці індіців, польська мазурка, німецький вальс.

Розгорнуту характеристику процесу становлення аргентинського танго як окремого танцювального напрямку дає Е.Н. Крюкова. З опорою на її дослідження можна стверджувати, що в кінці XIX століття танго, відверте і зухвале, все сміливіше стверджує себе як виклик околиці центральним кварталам міста, як зброю, якою можна атакувати це вороже місто з його псевдоцінностями [9, с.51]. В той час танго не мало строгих правил, його ритміка і форма були ще дуже розпливчати. Танго виконувалося без співу і слів. Траплялося, що слова виникали стихійно, але їх зміст був непристойним. Склад оркестру теж був невизначеним: у околичних кафе це найчастіше були скрипка, флейта і арфа (яку пізніше замінила гітара), а в салонах борделів - скрипка, флейта і фортепіано. Танець, що зароджувався, довгий час залишався веселим, легким, часом, навіть, вульгарним, бо виконувався в середовищі найбільшого прошарку суспільства. З одного боку, він був певним еротичним малюнком, в якому відбувалося розкріпачення індивідуальної чуттєвості, «фізичне» кохання превалювало над іншими смислами. З іншого - в його хореографії було присутнє зображення своєрідного змагання між претендентами на прихильність жінки. Прихована програмність все більше перетворювала танго на танцювальний ритуал, де прославлялися як сексуальність, так і бійцівська сила. Поступово складалася ідея танго як музичного жанру і танцю.

В нашій статті ми будемо користуватися періодизацією аргентинського поета та дослідника історії танго – маестро Хорацио Феррера, який вважає, що далі наступає період «спалаху, вибуху» 1895-1910рр., коли з'являються перші танго та його виконавці [14]. В першій декаді XX ст. виникає велика кількість авторів-виконавців танго, які поклали початок розвитку цього жанру («Портеньо» Анхеля Вільольдо, «Ла Мороча» або «Танго де лос Дисфрасадос» Маурісіо Пачеко та ін.). Принципово нову образність музики танго посилює надтріснутий тембр винайденого німцями та завезеного матросами до Аргентини музичного інструменту бандонеону (за ім'ям винахідника - Генріха Банда), який приблизно на рубежі століть почав витісняти гітару. У поєднанні із струнними його голос додав танго особливого драматичного звучання, яке підкреслювало нову сутність цього танцю; танго уповільнюється, з'являються нові для нього тони інтимності, суб'єктивного осмислення, чуттєвої подачі.

Історично склалося, що в Аргентині не було чітких канонів танцювання фігур, ритму і стилю. В період поширення танго у Європі і світі з метою спрощення викладання (на «експорт») були

розроблені так звані «академічні основи» танго (*el basico academico*). Крім того, танго набувало в кожній з країн свого неповторного колориту і особливостей, зберігаючи одне і те ж коріння і основу.

Наступний період розвитку танго – 1910-1925 рр. Тангоманія почалася в Парижі, захопила Лондон, Нью-Йорк, потім Німеччину і Росію. Спроби зупинити популярність цього «плотського танцю» з його дотиками стегнами і переплетеннями ніг не мали успіху, люди відчували в хореографії і музиці танцю відображення природного прагнення до кохання, до висловлення справжніх почуттів. Одним з найенергійніших захисників танго в Європі став Каміль де Ріналь – відомий французький хореограф, композитор, письменник і організатор танцювальних змагань, який вбачав у бальному танці великий художній і духовний потенціал. Перш за все, він вважав, що в творчому процесі освоєння танго відбувається зустріч двох внутрішніх сутностей партнерів, завжди розгортається мінливе, інтригуюче та динамічне спільне переживання чоловіка і жінки [5].

В Росії на початку ХХ ст. з рук в руки передавалися патефонні платівки з танго "Кумпарсіта" Родрігеса, "Бризки шампанського" О.Строка, "Стомлене сонце" (слова І. Альвека на музику танго Є. Петербурського «Остання неділя» («То ostatnia niedziela»), «Портрет», «Щастя моє» Б. Розенфельда. Звучали душевні мелодії танго у виконанні О. Вертинського, В. Козіна, П. Лещенко, К. Сокольського. Пізніше з'явилися специфічні жанрові різновиди танго – танго військового часу і танго з вітчизняних кінофільмів, в яких закріплювався образ танцю як світлого символу щасливого передвоєнного часу, відкритого для зустрічей, спілкування, кохання.

Європейське визнання додає танго вагомості, різноплановості образів, пристойності і благородства. Творчість Карлоса Гарделя («Mi Noche Triste» Самуеля Кастрільота та Паскуаля Контурсі, «Por una cabeza», «Volver») сприяла поширенню новому жанру танго – балади в естрадному стилі (танго-пісня), яка призначалася виключно для слухання. Формується склад виконавців танго (Роберто Фірпо, Селедоніо Флорес, автор текстів, Агустін Барді), складається сучасна структура танго-оркестру. В естрадних танго-баладах зміщуються образні акценти, посилюється роль особистості як духовної сутності та активізується пошук смисло-життєвих орієнтирів, тяжіння до універсальних духовних цінностей. Танго стало вікном у міфічне минуле: воно збуджувало пам'ять про стійких, відважних гаучо та історію їх пристрасного кохання крізь призму відчуття гіркої самотності. Відбувалася формалізація оновленого жанру танго: формується його чітка структура, складається типовий образ відносин чоловіка і жінки – тужлива історія про безнадійно закоханого портеню, якого залишає кохана дівчина. В танго формалізується тенденція до подолання самоти, активізації духовних пошуків, зміщується акцент розуміння кохання з «фізичного» – на «метафізичний», етично обумовлений.

В 1925-1940 рр. унікальний сплав художніх образів в музиці і танці танго набуває світового значення, але формалізований танго-образ (як і танго-жанр) починає розпадатися, з'являються різні прийоми створення танго, форми його виконання – вокального, інструментального, пластичного. Сам танець природно піддався стилізації: світський салон, а потім і естрада вилушили з нього все народне, вузьконаціональне. «Європа повернула нам танго без танго», – пише аргентинський літературознавець Т. Карелья [9, с.63]. Даний період можна назвати часом Трансформації танго, в якому продовжують працювати Селедоніо Флорес, Омеро Мансі, розквітає творчість оркестрів (наприклад, «Канаро») та солістів-співаків: Карлоса Гарделя, Енріке Сантоса. На цей період припадає й вихід першого аргентинського звукового фільму з символічною назвою «Танго» (1935 р.).

В 30-х рр. XX ст. розпочався період наукового осмислення танго в Аргентині. З'явилися перші присвячені танго наукові статті, трактати і есе. Піднімалися питання жанрової ідентифікації, стилізації, характерної пластики та образного змісту танцю. Незаперечним виявилось те, що у центрі танго – відносини двох особистостей - чоловіка і жінки, - їх пристрасть і конфлікти, кохання й ревності. Деякі сценаристи і режисери (Мануель Ромеро, Вісенте Ромадорі) виокремлюють танго навіть як особливий мотив аргентинського кіно, згадуючи його програмний підтекст.

Повернення танго до повсякденної культури аргентинців наприкінці 30-х – початку 40-х років XX ст. вилилося у масштабній формі сплеску танцювальної активності на вулицях, міських майданах. Формується золотий фонд образів танго у безсмертних мелодіях, зразках сольного та ансамблевого виконавського мистецтва. В історії танго з'являються виконавці Мерседес Сімоні, Марія ла Фуенте, Кармен Дуаль, керівники танго-оркестрів Анібал Тройло, Хуан Дарієнсо, Анхель де Агостіно, Освальдо Пуглієсе та ін., композитор Маріано Морес. Формується новий тип виконавця танго - співак оркестру, коли ім'я співака не відокремлюється від назви конкретного оркестру: Франсиско Фіорентіно та оркестр Анібала Тройло, Анхель Варгас та диригент Анхель де Агостіно.

Чергова криза аргентинського танго почалася з проникненням навали американських фільмів і музики, появи моди на рок-н-рол - все це розділяє танцюючу пару, розводить в різні боки чоловіка і жінку, стверджує їх «паралельне» існування, де кожен залишається в межах власної екзистенції. В період Модернізації або Авангарду 60-х рр. (Перший сучасний період за Х. Феррером) на фоні появи нових форм поп-музики танго перейшло в розряд «класики». Модернізується танго-оркестр, з'являються нові ансамблеві форми, які не використовувалися раніше. Танго приймає все більш неочікувані форми, підпадає під зовнішні модні впливи. В цей час працюють видатні майстри танго – Хораціо Сальган, Хуліо Соса, Сусана Ринальдї, Еладія Бласкес, Чіко Наварро, Астор Пьяццолла.

Повернення танго в останні десятиліття XX століття (з 1983 р.), в період Універсалізації, ознаменувалося зростанням його популярності у всьому світі. У восьмидесяті роки танго вийшло на велику сцену. Глядач побачив театралізовану версію цього танцю – вперше «Аргентинське танго» було поставлене на сцені Бродвею у всьому своєму блиску. На сцені чоловік і жінка в парі почали танцювати далі один від одного, і рухи в танці стали більш атлетичними, балетними і видовищними. Так танго розділилося на два види: сценічний і інтимний танець, який все ще танцювали в барах Буенос-Айреса, і який був частиною життя аргентинців. Почалися бурхливі дебати на тему, який з цих танців «справжній». Проблему вирішило «сучасне» танго Астора Пьяццолли.

Композитор, вихований на класичній і джазовій музиці, відродив танго, зробив нові енергійні аранжування старих мелодій («джазове танго»), де поєдналися старе і нове звучання, до складу інструментів увійшли скрипка, фортепіано, електрогітара і контрабас, які були здатні створювати різнопланову музичну фактуру - як легку і прозору, так і ускладнену імпресіоністичну. Бандонеон Пьяццолли, час від часу ридаючий на першому плані, як і в самому танці, підкреслює антіномічність загального образу, в якому непідробна пристрасть поєднується із жорстким самоконтролем. Завдяки музиканту танго отримало нове обличчя, яке відповідало естетичним смакам нового покоління, здатного оцінити збуджуючу дію цієї музики.

Еротичність, яка раніше була дуже відвертою, скандальною, тепер стала екзотичною та принадою. Не втративши органічного зв'язку із класичною спадщиною, Пьяццолла збагатив її, і в своїх кращих творах зумів торкнутися глибинних струн буття. У вступі до альбому "Tango: Zero

Норі" квінтет П'яццолли співучо декламує слова композитора, якими він коротко охарактеризував свою творчість: "Танго. Трагедія. Комедія. Киломбо" ("Киломбо" означає "прилюдний будинок"). Композитор часто підкреслював важливість перших трьох елементів, але його успіх і незвичайна популярність останніми роками певною мірою обумовлена присутністю четвертого: П'яццолла зміг зберегти принципову, нічим не замінну тілесність танго, яке за своєю суттю глибоко еротично [13].

Згідно термінології Х. Феррера, з 1985р. триває Другий сучасний період розвитку танго, який має назву Консолідація або Сакралізація. Зовсім недавно до танго відносилися як до ретро-танцю (культури, стилю), але сьогодні, на початку нового століття, танго повертається в тому відвічному стилі, як його танцювали і танцюють в Аргентині. Сьогодні традиційне танго складає базу для різноманітних стилів та напрямків. Нова хвиля тангоманії сформувала новий напрям неоромантизму, коли чоловік і жінка заново відкривають чарівність і задоволення від танцю удвох, формуючи новий тип відносин – «синкретичний», в якому гармонійно поєднується фізична та духовна складова. З приходом нового тисячоліття танго знову переживає відродження і залишається тією музичною формою, яка сполучає в собі мелодійність, ліричну красу і безпомилковий, ритмічний драйв. Пристрасний, чутливий і медитативний, меланхолійний і веселий, цей аргентинський танець - універсальний. Саме танго дає двом людям відчуття того, що вони одне ціле.

Узагальнюючи проаналізований матеріал, можна відзначити, що прихований еротизм разом з ледве завуальованим сексуальним підтекстом хореографії був безумовною домінантою раннього танго. Проте, з поширенням в іммігрантських районах танець став набувати нових рис, наповнювався гіркотою розчарування і болем розбитих любовних надій. Проте, в перше десятиліття ХХ ст. танго вже багато в чому втратило свій зухвало сексуальний підтекст. Танго набуває строгішої форми, перетворюється на явище естетичне, стилеутворююче. Поступово формуються клубні та сценічні стилі танго, які розрізняються не лише за місцем виконання і технікою, але й за характером танцю (окрім основних стилів існують деякі варіації). Для клубних стилів характерна камерність, щирість, імпровізація, акцент робиться на точність виконання. Танго-фантазія або шоу-танго - гібрид декількох стилів танго, особлива форма хореографічного мистецтва, що виконується професійними танцюристами. Це танго має найчастіше зовсім інші закони на відміну від клубних стилів - закони сценічного жанру. Це шоу, в якому музикою і постановником продиктовані кроки, характер і відчуття. Для танго-фантазії характерна віртуозна техніка виконання, видовищність рухів і фігур [9, с.93].

Молоде покоління танцюристів сьогодні виконує танго «нуево» - «нове танго», яке вимагає хороших фізичних даних, характеризується аналітичним підходом до розробки варіантів кожного кроку і виконання фігур з дотриманням відкритої позиції і великого простору. Танго Nuevo - це новий прогресивний напрям, винахід молодого покоління танцюристів в сфері оригінальності кроків. Вони прагнуть знайти в танго свій власний неповторний стиль, вигадуючи оригінальні обертання із сплетенням і згинанням ніг, вишукані пози і підтримки [4; 12, с.2].

Коллективна робота людства відображає сьогодні в танго і психіку, і сексуальність сучасних чоловіка і жінки. Справжній стиль танго - це рух разом і в ритм музики, свобода імпровізації, відчуття і розуміння один одного, задоволення від танцю удвох. Сьогодні можна вважати танго засобом активного протистояння агресивному способу життя, коли люди перетворюються на біологічні машини, танцюючи під формалізовану сучасну музику, яка не має ані мелодії, ані розвитку, ані жодних емоційних сплесків, здатних знайти відгук в душі; одноманітний, приголомшувачий ритм

призводить до механізації, роботизації рухів. Сучасне танго має різнобарвну емоційну партитуру, яка не допускає жодної фривольності, ексцентричності (в костюмі, зовнішньому вигляді), жодного зайвого руху, не пов'язаного із загальною ідеєю танцю – історією буття-кохання для двох, «для себе та Іншого». Професійна виконавиця Марселла Муріжо висловлюється про ціннісну сутність справжнього танго: "Звичайно, жінка повинна в танці показати, що їй подобається партнер, але чоловікові ще треба заслужити на таке відношення. Він зобов'язаний на три хвилини стати ідеальним чоловіком, чоловіком мрії, для якого нічого, крім цієї жінки, на світі не існує. Якщо він зуміє показати це в танці, якщо у відповідь на його почуття партнерка втратить голову - танго відбулося" [6].

Ритмізований та опоетизований рух танцюючої пари в танго спрямовує увагу в духовний вимір взаємовідносин чоловіка і жінки, візуалізуючи щоразу інший варіант взаємодії обох енергій. Гектор Басалдуа слушно зауважує: «Недаремно танго продовжує жити впродовж стількох років, це один з найглибінніших виразів нашої індивідуальності» [3, с.104]. Освальдо Мансі зазначає: «Танго - це документальне підтвердження існування різних пластів Буенос-Айреса... в моральності і у відношенні між чоловіком і жінкою» [3, с.104].

На думку А.Р. Кугеля, «...танго залишиться однією з найяскравіших ілюстрацій нашого часу. Але головне, що танго – це своєрідний стиль життя і світовідчуття» [10, с.180]. І цей світ танго сповнений таємницями і загадками, переживаннями і історіями; в ньому є вся палітра смислів кохання, яка сьогодні звільняються від суто матеріальних і оголено-фізичних детермінант. Зульцер Н.Г. висловився про витоки всього розмаїття смислів кохання: «Кохання – це дерево, корні якого знаходяться в Світі тілесного, а гілки високо здіймаються догори і все ширше та пишніше розростаються в Світі духовного» [2, с.58]. Тенденції активізації процесу духовної реабілітації людських почуттів, зокрема, кохання в сучасному мистецтві і надалі вимагають глибокого і детального опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Аргентинське танго стало спадщиною ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. Офіційний сайт ЮНЕСКО. - Режим доступу: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?RL=00258&topic=desc>. - Загол. з екрану.*
2. *Бонч-Томашевский М.М. Книга про танго: искусство и сексуальность [Текст] / ред. Ю. Венедиктовой. - СПб.: Лань, 2000. - 289с.*
3. *Борхес Х.Л. История танго (фрагменты) [Текст] / Перевод Б. Дубина. - М.: Дрохва, 1999. - 213с.*
4. *Великов Д. Рождение Tango Nuevo [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.otango.ru/text/tangonuevo.html>. - Загол. з екрану.*
5. *История танго: формальный взгляд [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.otango.ru/text/istorij.html>>. - Загол. з екрану.*
6. *Карлос Гавито про танго / Ю. Зуева; пер. С. Тютиной [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.otango.ru/texts/gavito2.html>>. - Загол. з екрану.*
7. *Ковалевська М. В Аргентині танго і спорт, і наука [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.otango.ru/text/chempion01.html>>. - Загол. з екрану.*
8. *Кофман А. Аргентинське танго і російський міщанський романс [Текст] // Література в контексті культури: Пам'яті До. Ст Цурінова: Сб. ст. / МГУ; Е. Мельникова, Т. Михайлова, В. Ронін і др.; Під ред. С. Піськунової. - М.: Вид-во МГУ, 1986. - С. 220-233.*
9. *Крюкова Е.Н. Аргентинське танго [Текст] / Е.Н. Крюкова. - СПб.: Нева, 2002. - 312с.*

10. Кугель А.Р. *Томительный танец грусти [Текст] / А.Р. Кугель. Утверждение театра.* - М.: Гардарики, 2003. - С. 176-180.

11. Отрадна О.А. *Антиномичность понимания любви в контексте западноевропейской и отечественной культуры / О.А. Отрадна.* – Дис. канд. филос. наук 24.00.01 теория и история культуры. – Астрахань, 180с.

12. Танго - це загальна мить: інтерв'ю з Carlos Enrique Gavito / Переклад М. Шагієвої [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <<http://www.eltangauta.com/nota.asp?id=184>. - Загол. з екрану.

13. Ейхлер Д. *Астор Пьяцолла і перетворення танго / Переклад з іспанського Б. Дубина.* - М.: Дрохва, 2000. - 188с.

14. Феррер Хорацио. *Виртуальний музей танго / Перевод Светланы Тютиной [Електронний ресурс].* - Режим доступу: <http://www.otango.ru/texts/ferrerhorasio.html>. - Загол. з екрану.

Кравчук Олена Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан Київського факультету хореографії Міжнародного Слов'янського університету.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2012